

Література

1. Андріанова Т.В., Дудка І.О., Мережко Т.О., Гайова В.П. Динаміка фітопатогенних грибів у мікокомплексах кризових екосистем дубових лісів України // Збереження біорізноманітності в Україні. Національна конференція, Канів, 21-24 жовтня 1997 р. – К.: Егем, 1997. – С. 15.
2. Андрієнко Т.Л., Клецов М.Л., Прядко Р.Я. і ін. Роль міждержавних природно-заповідних територій у збереженні біорізноманіття природних регіонів // Збереження біорізноманітності в Україні. Національна конференція, Канів, 21-24 жовтня 1997 р. – К.: Егем, 1997. – С. 16.
3. Ардамацкая Т.Е. К биоразнообразию орнитофауны Украины // Збереження біорізноманітності в Україні. Національна конференція, Канів, 21-24 жовтня 1997 р. – К.: Егем, 1997. – С. 17.
4. Беспалко О.П. Использование семеношения сосны в качестве биоиндикатора // Плодоводство, семеноводство, интродукция. – Красноярск, 1999. – С. 17-18.
5. Булахов В.Л. Біорізноманіття як фактор екологічно стійких екосистем в умовах посиленого антропогенного тиску // Збереження біорізноманітності в Україні. Національна конференція, Канів, 21-24 жовтня 1997 р. – К.: Егем, 1997. – С. 20-21.
6. Гордієнко М.І., Карпенко В.І. Липа дрібнолиста і культури з її участю. – К.: Сільгоспосвіта, 1996. – 224 с.
7. Дехтяр М.Н. Нематоды: проблемы исследования в Украине // Збереження біорізноманітності в Україні. Національна конференція, Канів, 21-24 жовтня 1997 р. – К.: Егем, 1997. – С. 27-28.
8. Дідух Я.П., Плюта П.Г. Фітоіндикація екологічних факторів. – К.: Наук. думка, 1994. – 280 с.
9. Загуральская Л.М. Динамика микробиологических параметров минерализации органического вещества в почвах основных лесов Карелии // Лесоведение. – 2000. – № 2. – С. 8 – 13.
10. Зубков А.Ф. Агробіоценологічна фітосанітарна діагностика. – СПб., 1995. – 386 с.
11. Емельянов И.Г., Шеляг-Сосонко Ю.Р. Уровни биологического разнообразия и стратегия его сохранения // Збереження біорізноманітності в Україні. Національна конференція, Канів, 21-24 жовтня 1997 р. – К.: Егем, 1997. – С. 32-33.
12. Кришницький Г.Т., Третяк П.Р. Охорона біорізноманіття: теоретичні та прикладні аспекти // Науковий вісник: Дослідження, охорона та збагачення біорізноманіття / Збірник науково-технічних праць. – Львів: УкрДЛТУ. – 1999. – Вип. 9.9. – С. 15-25.
13. Молчанов А.А. Лес и окружающая среда. – М.: Наука, 1968. – 246 с.
14. Музика М.Я. Лісгосподарська та організаційна діяльність заповідників // Науковий вісник: Лісівничі дослідження в Україні / Збірник науково-технічних праць. – Львів: УкрДЛТУ. – 1999. – Вип. 9.10. – С. 147-150.
15. Соколов М.С., Монастырский О.А., Пикушова Э.А. Экологическая защита растений / Под ред. акад. Захаренко. – Пушину, 1994. – 462 с.
16. Сорокин Н.Д., Машанов А.И., Патенова Н.В. и др. Микробиологическая индикация нарушенных лесных экосистем Сибири // Лесоведение. – 2000. – № 2. – С. 3-7.
17. Столяров М.В. Восстановление и сохранение биологического разнообразия агроландшафтов как одна из перспективных стратегий современной защиты растений // Защита растений в условиях реформирования агропромышленного комплекса: экономика, эффективность, экологичность. Тезисы докладов Всерос. съезда по защите растений ВИЗР. – 1995. – С. 90.
18. Цыганов Д.Н. Фитоіндикація екологічних режимів в подзоне хвойно-широколистяних лісів. – М.: Наука, 1983. – 198 с.

Доц. І.В. Делеган, к.с.-г.н.; студ. І.І. Делеган – УкрДЛТУ

ТЕНДЕНЦІЯ ЗМІНИ ЯКОСТІ МИСЛИВСЬКИХ ТРОФЕЇВ ПАРНОКОПИТНИХ ТВАРИН

За матеріалами міжнародних виставок масиви оцінок призових трофеїв парнокопитних мисливських тварин: оленя благородного, оленя плямистого, лані, козулі, лося, свині дикої, зубра та муфлону апроксимовано за допомогою логарифмічної, лінійної та степеневих функцій. Показано стійку тенденцію зростання якості трофеїв що, може служити переконливим доказом високої ефективності мисливського господарства у сфері охорони й збереження генетичного фонду парнокопитних тварин.

У давнину, коли успіх на полюванні означав благополуччя, а невдача – голод і загибель, мисливці прагнули вишинути на результати полювання з допомогою амулетів – зубів, кігтів, іклів, хутра, копів тварин, яких вони здобували. Спочатку використовували ті частини тіла тварин, що могли допомогти мисливцю нападатися або оборонятися. З часом мисливці почали надівати на себе шкуру добутого звіра як символ успіху. Поступово шкури стали поєднувати з одягом із трав, інших матеріалів. Походження сучасного одягу можна, у зв'язку з цим, пояснити не тільки потребою вберегтися від холоду, а й бажанням прикрасити себе трофеями полювання та іншими предметами. Саму назву трофей виводять від давньогрецького *trophaion* – трофей, пам'ятка про перемогу, знак, пам'ятник (у греків встановлювався на місці перемоги і обвішувався захопленими обладунками, зброєю, у римлян – на Капітолії).

Мисливські трофеї це особливим чином оброблена частина туші, або вся туша здобутого звіра чи птаха. Він є свідченням майстерності мисливця, пам'яткою про удачу. Прагнучи відобразити і зберегти найсильніші враження від полювання, змагаючись з колегами, мисливці приділяють велику увагу трофеям, від покоління до покоління передаються традиції їх обробки й опорядження. До трофеїв відносять роги, ікла кабанів, верхні ікла оленя, хвости самців глухарів, тетеруків, гострі закінчення крил вальдшнепа, черепи й шкури хижих звірів тощо. Красу та інші якості мисливських трофеїв оцінюють за спеціальними правилами. Вперше оцінку трофеїв – оленячих рогів – провели в Австрії в 1873 році. Правила оцінки тоді були суб'єктивні, головним чином зорові враження. З часом все більшого значення набирало вимірювання рогів, визначення їх розмірів, могутності, масивності. Нині мисливські трофеї оцінюються згідно з єдиними правилами Міжнародної ради з мисливства й охорони диких тварин (CIC).

Спеціальна експертиза мисливських трофеїв і оцінка їх якостей за бальною системою CIC проводиться на виставках, які організуються з метою демонстрації досягнень мисливського господарства, пропаганди мисливства, підвищення технічної, правової культури й етики полювання та мисливсько-господарської діяльності загалом, нагромадження наукових матеріалів, розвитку мисливського туризму (Бондаренко, Делеган, Мазепа, Руднішин, 1996).

Розміри, якість трофея, сума набраних ним при експертній оцінці балів свідчить не тільки про успіх мисливця, а й про результати мисливськогосподарської діяльності на території, де здобуто трофей. Параметри та особливості ріг, іклів, шкури визначаються спадковими властивостями організму тварини і умовами середовища, в якому вона живе. За якістю трофея можна судити про стає, благополуччя чи неблагополуччя тварин певної території, а також про екологічну обстановку на цій території. Інакше кажучи, відношення кількості призових ("І гран-прі", золота, срібна та бронзова медалі) трофеїв до загальної кількості здобутих самців впродовж одного чи кількох сезонів, може служити одним із найбільш об'єктивних критеріїв рівня ведення господарства на конкретний вид парнокопитних мисливських тварин у межах певного господарства, адміністративного району області й країни в цілому.

Мисливські трофеї є частиною художньо-естетичної культури народу, а естетична дія трофеїв порівнюється з дією живопису та скульптури, сприяє формуванню у громадян природоохоронної свідомості. Виставки трофеїв завжди ви-

кликають велику зацікавленість і привертають увагу багатьох відвідувачів. В Європі виставки мисливських трофеїв мають дану історію й багаті традиції. Перша велика експозиція мисливських трофеїв датується 1873 роком, під час всесвітньої виставки у Відні. Наступні – в 1891 році у Празі, в 1900 році в Парижі, в 1901 році в Будапешті, в 1904 році – відбулася десята німецька виставка трофеїв (1 166 європейських і 30 африканських трофеїв).

Перша міжнародна виставка мисливських трофеїв відбулася в 1910 році у Відні під патронатом Франца Йосипа. На ній експонувалося 2 900 трофеїв з п'яти країн Європи. Серед численних гостей виставки були – президент США, королі Швеції і Бельгії інші видатні особистості. Оцінка трофеїв проводилася шляхом вільного судження, понад тисяча з них була визнана кращими. Наступні виставки проходили в 1930 році в Лейпцигу (3 000 трофеїв з шести країн), в 1937 в Берліні (7 195 трофеїв з 24 країн Європи, Азії, Африки). Максимальна сума балів, яку тут набрали оленячі роги 242,0 (трофей із Чехословаччини), роги козулі – 184,3 (Польща), ікла кабана – 151 (Польща). Останні під час війни, на жаль загинули, але за вимірами та світлинами у Польщі зроблено копію. Здобуто їх було в околицях с.Рихтичі на Галичині (тепер Львівська область). На першій післявоєнній виставці, що відбувалася в Дюссельдорфі (2 639 трофеїв з Європи, Азії, Африки, Північної та Південної Америки), новий чемпіон виставки був встановлений тільки щодо європейського благородного оленя – 248,55 бала (роги з Югославії). На міжнародній виставці, що проходила в югославському місті Нові-Сад у 1967 році (2 377 трофеїв з 18 країн) серед чемпіонів були роги лося з тодішнього СРСР (406,55 бала).

Всесвітня мисливська виставка 1971 року в Будапешті відображала вплив полювання на сучасне життя людини, досягнення мисливського господарства та мисливствознавства, роль мисливства в охороні природи та розвитку міжнародного туризму. На виставку з'їхалися представники 51 країни. Мисливські трофеї були виставлені 33 країнами (5 389 трофеїв 122 видів тварин. Україна привезла на цю виставку 35 трофеїв, один з них здобув "Гран-прі", 23 – золоту, 1 – срібну, 1 – бронзову медалі. Чемпіонами виставки стали – роги європейської козулі 228,68 бала (Угорщина), лося – 415,90 (СРСР), ікла кабана – 142,30 (Польща) та інші. Чемпіони Міжнародної виставки в Пловдиві (1981) – роги оленя – 261,25 бала (Болгарія), ікла кабана – 149,29 (Болгарія). Інші великі виставки мисливських трофеїв – Брно (1985 р., 6 526 трофеїв), Нітра (1990 р., 8 998 трофеїв) та Бухарест (1997 р., 4 272 трофеї). За період з 1937 року до 1997 відбулося 40 великих виставок мисливських трофеїв. У 2000 році пройшли ще дві виставки – у Чехії та Німеччині.

Перший український конкурс мисливських трофеїв відбувся в 1972 році (133 експонати). Найбільш представницькою була III республіканська виставка, яка відбулася у Києві в 1988 році. На ній виставлялося понад 550 трофеїв, 363 з них відзначені медалями, в тому числі 125 трофеїв від Львівської області, 104 від Закарпатської, 40 – від Харківської, 85 від Києва та Київської області. Золоті медалі здобули роги лося європейського – 324,60 бала Київська область), лані – 184,50 (Чернігівська область), оленя благородного – 242,96 (Чернігівська область, козулі європейської – 158,55 (Кіровоградська область), ікла кабана – 158,25 бала (Волинська область). Останні вперше, мабуть, перевершили рекорд виставки 1937

року. Здобути вони поліським мисливцем А.І.Полінуком в 1977 році у Харківській області.

Судячи за кількістю призових ("Гран-прі", золота, срібна та бронзова медалі) трофеїв, що виставлялися на міжнародних виставках найвищого рівня ведення господарства на оленя благородного досягли мисливці Угорщини (94), Болгарії (92), Югославії (67) та Румунії (39). Угорські мисливці мають також найбільше призових трофеїв лані (113). Найкращі трофеї інтродукованого оленя плямистого походять з Чехії (16) та Німеччини (16). За кількістю призових рогів козулі європейської на першому місці Польща (78), далі слідують Угорщина (68), Румунія (61) та Чехія (36). Щодо рогів лося, то пальму першості надійно утримують Швеція (32), Росія (29) і Фінляндія (10). За ікла свині дикої найбільше призів мають Румунія (111), Польща (75) та Болгарія (55). У розведенні муфлона неперевіжених успіхів досягли чеські і словацькі мисливці, які за кількістю медалей (440) значно випередили Німеччину (68) і Югославію (39). Трофеї відродженого зубра на виставки представляли тільки Польща (4), Болгарія (1) та Латвія (1).

На основі аналізу матеріалів виставок мисливських трофеїв (Hromas, Lochman, Macourek, 1974; Szechenyi, 1990; Бондаренко, Делеган, Мазепа, Рудиниш, 1996; Hromas, 1998) нами з'ясовано загальні тенденції зміни їх якості. Для цього масивні оцінок призових трофеїв парнокопитних мисливських тварин: оленя благородного, оленя плямистого, лані, козулі, лося, свині дикої, зубра та муфлона апроксимована за допомогою логарифмічної, лінійної та степеневі функцій (рис. 1-8). В принципі за початок відліку прийнято 1800 рік, з якого відомі оцінки рогів оленя благородного (рис. 1). Одиничні на осі абсцис відповідає 10 реальних років. Суцільні лінії на рисунках – 1-8 апроксимують тільки наявні фактичні величини оцінок мисливських трофеїв, тоді як штрихові – відображують іще й тенденцію змін до 2050 року.

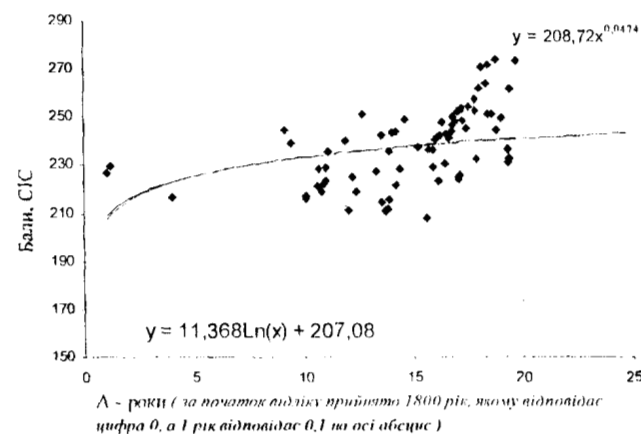

Рис. 1. *Cervus elaphus*

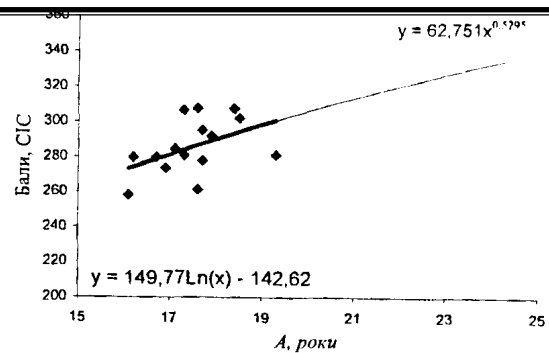

Рис. 2. *Cervus nippon*

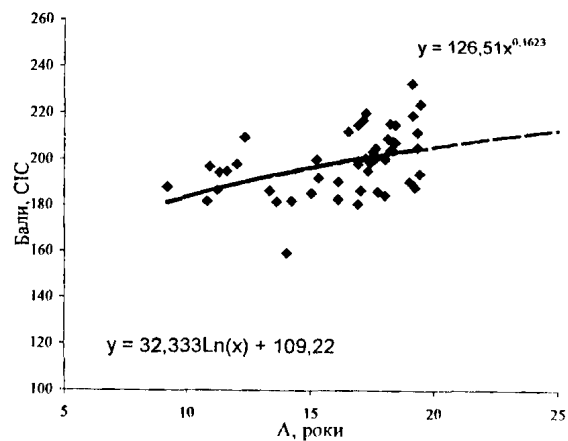

Рис. 3. *Cervus dama*

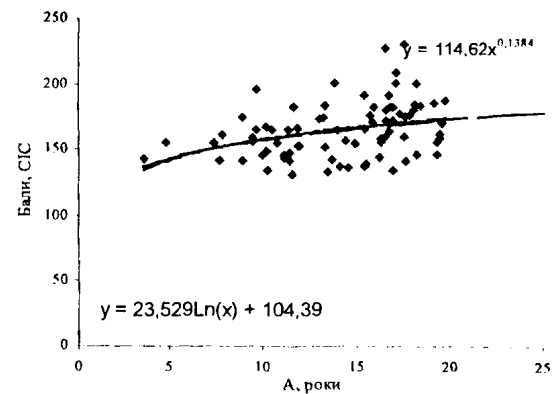

Рис. 4. *Capreolus capreolus*

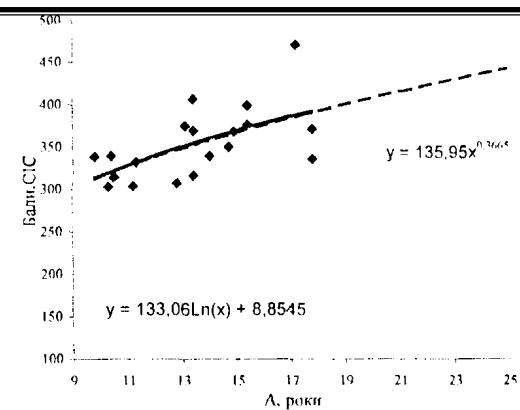

Рис. 5. *Alces alces*

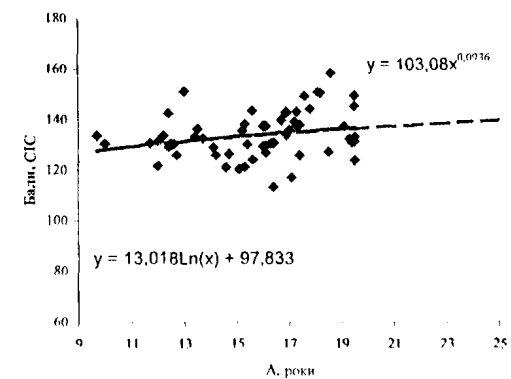

Рис. 6. *Sus scrofa*

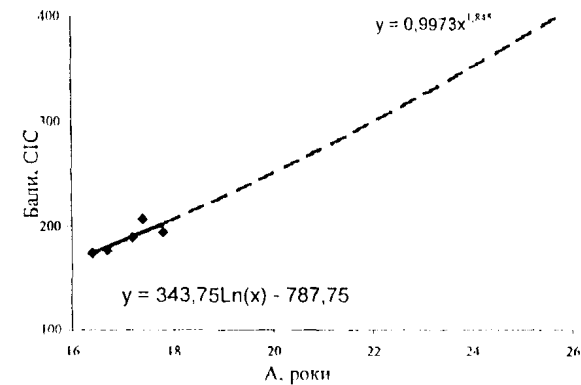
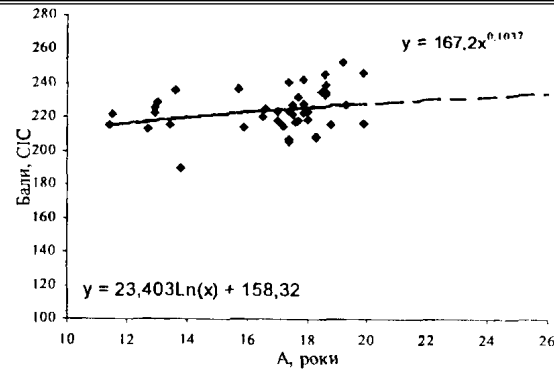

Рис. 7. *Bison bonasus*

Рис. 8. *Ovis amon*

Встановлено, що середнє значення оцінки трофейних якостей рогів оленя благородного за останні 200 років зросло на 11,6 %, а максимальне – на 12,2 %. Різниця між мінімальною та максимальною величинами бальних оцінок рогів оленя благородного становить 32 %. За цим показником перше місце посідає олень плямистий у якого максимальне значення оцінки рогів в 2,8 рази перевищило мінімальне. На другому місці козуля європейська – 73,6 %, за нею слідує: лось – 55,4 %, свиня дика – 30,4 %, лань – 28,0 %, зубр – 19,4 % і муфлон – 18,2 %. Значне перевищення між мінімальним та максимальним значеннями оцінок рогів оленя плямистого може свідчити про потребу вдосконалення шкали СІС з врахуванням різноманітних підвидів. Побудовані математичні моделі дають підставу судити про біологічну стратегію видів парнокопитних мисливських тварин.

Як видно з наведених графіків, у найближчі десятиліття можна очікувати нових чемпіонів виставок в усіх восьми видів парнокопитних мисливських тварин. Виявлена стійка тенденція зростання якості мисливських трофеїв може служити переконливим доказом високої ефективності мисливського господарства у сфері охорони й збереження генетичного фонду парнокопитних тварин.

Література

1. Бондаренко В.Д., Делеган І.В., Мазепа В.Г., Рудинин М.П. Мисливські трофеї. – К.: ІЗМН, 1996. – 104 с.
2. Hromas J., Lochman J., Macourek J. Lovecke trofeje ceskych zemi. Praha, Statni zemedelske nakladatelstvi. 1974. – 274 s.
3. Hromas J. Die Stärksten Trophäen der Welt (nach CIC). Pisek. Matice lesnicka. 1998. – 260 s.
4. Szechenyi Z. Trofeaim bemutatkoznak. Budapest. Mezgazdagi Klado Kft. 1990. – 200 s.

УДК 630*116.64

Докторант Л.І. Копій, к.с.-г.н. – УкрДЛТУ

РОЛЬ ДУБА ЗВИЧАЙНОГО У ФОРМУВАННІ ЗАХИСНИХ ЛІСОВИХ НАСАДЖЕНЬ В АГРОЛАНДШАФТАХ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Аналізуються основні причини збільшення еродованих земель в західному регіоні України. Пропонуються основні заходи щодо покращення екологічної ситуації шляхом розширення площ захисних лісових насаджень за участю дуба звичайного.

The oak's role in formation forestry protection in the agrolandscape western region of Ukraine

Analysis the most principal problems of increase the lands in the Western region of Ukraine. Proposes the principal efforts of stability ecological situation. dilation flat ground forestry with the partnership the oak tree.

Інтенсивний розвиток суспільного виробництва в регіоні сприяв інтенсифікації впливу на земельні ресурси, що в свою чергу обумовило їх певне виснаження і деградацію. Масове винищення лісів, яке спостерігалось в період з XVI до XX століття в Україні, сприяло появі великої кількості пустирів, дефльованих пісків в Поліській зоні, істотному зростанню площі сільгоспугідь і, як наслідок, інтенсифікації ерозійних процесів в Лісостепу, Прикарпатті, Карпатах та Закарпатті. Протягом останнього тисячоліття природні умови західного регіону України, зокрема ґрунти і клімат, істотно не змінювалися, а лісистість, як показали наші дослідження, під впливом господарської діяльності людини зменшилась в 2–3 рази. Безпосередня залежність між зменшенням лісів та активізацією ерозійних процесів підтверджується багатьма науковими дослідженнями і літературними даними. Значне зростання сільськогосподарських земель сприяло активному прояву таких негативних явищ, як ерозія ґрунтів, зсуви, замулення річок та ін. Найбільш інтенсивний розвиток отримали ерозійні процеси в Лісостеповій зоні регіону, чому сприяли складний рельєф місцевості, наявність ерозійно нестійких лесових порід та значна кількість річок. Екологічна стабільність ландшафтів значною мірою залежить від співвідношення земельних угідь, зокрема лісопокритих і сільськогосподарських земель. Як показали наші дослідження, в західному регіоні України сільськогосподарські угіддя займають майже 7.0 млн. га, що становить 53.3 % території. Показник сільськогосподарської освоєності істотно коливається в межах окремих областей, а також районів. Так, найвищий показник сільськогосподарської освоєності відзначено у Хмельницькій (76.6 %), дещо нижчий в Тернопільській (70.8 %) і найнижчий в Закарпатській (34.2 %) областях. Відповідно в районах Хмельницької області цей показник коливається від 91.3 % в Теофіпольському до 61.0 % в Шепетівському районах, а в Закарпатській області від 20.2 % в Рахівському до 68.0 % в Берегівському районах. Показник сільськогосподарської освоєності істотно впливає на продуктивність земельних ресурсів регіону, а також на екологічний стан території. Як показали наші багаторічні дослідження, істотний вплив на стан земельних угідь та їх продуктивність має розораність сільськогосподарських угідь та всієї території. Цей показник істотно коливається як в межах областей так і в межах районів. Найвищого значення розораність сягає в Тернопільській області (90.5 %), дещо нижча вона в Хмельницькій (88.1 %) і Чернівецькій (71.8 %) і найнижча в Закарпатській (37.1 %) областях. Особливо високою розораністю більше 90 % характеризуються сільгоспугіддя більшості районів Тернопільської області, зокрема Козівський (94.1 %), Чортківський (93.8 %), Гусятинський (93.9 %) та Старокостянтинівський (93.0 %), Волочеський (92.4 %), Старосинявський (92.2 %) Хмельницької області. Найвища частка ріллі серед сільгоспугідь спостерігається в Лісостеповій зоні, яка розташована в центральній частині західного регіону України, а також в межах Волинської височини і в